ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
НАУЧНИ ТРУДОВЕ, ТОМ 63, КН. 1, СБ. А, 2025 – ФИЛОЛОГИЯ,
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
RESEARCH PAPERS, VOL. 63, BOOK 1, PART A, 2025 – LANGUAGES AND LITERATURE

DOI 10.69085/ntf2026a233

АНТРОПОЛОГИЯ НА ИДЕНТИЧНОСТТА: ДИНАМИКА НА КУЛТУРНИТЕ СРЕЩИ В ГЛОБАЛИЗИРАНИЯ СВЯТ

Петя Клинкова
Медицински университет – Пловдив, ДЕСО

ANTHROPOLOGY OF IDENTITY: DYNAMICS OF CULTURAL ENCOUNTERS IN THE GLOBALIZED WORLD

Petya Klinkova
Medical University of Plovdiv, DLST

petya.klinkova@mu-plovdiv.bg

The report examines the cultural identity of foreign students in Bulgaria, with a focus on Greek students in Plovdiv. Through a qualitative approach, including observations, interviews and statistical data, the processes of social integration, assimilation of cultural norms and preservation of native traditions are analyzed. The results show that identity is dynamic and hybrid, combining adaptation to the local environment with the maintenance of national belonging, which stimulates personal development and intercultural competence.

Key words: Cultural identity, foreign students, social integration, intercultural adaptation, migration, hybrid identity, globalization, university community, cultural practices, personal development

Настоящият текст има за цел да разгледа културната идентичност на чуждестранните граждани (студенти) в България, фокусът е върху гръцките студенти в Пловдив. Подходът, включващ наблюдения, интервюта, събиране на статистически данни, позволява да бъдат анализирани процесите на културна интеграция и усвояване на социалните норми, като същевременно се наблюдават процесите по съхраняване на родните традиции и културна специфика. Резултатите насочват към обобщения, акцентиращи върху това, че идентичността се очертава

като динамична категория, в чийто център е видима адаптация към новата среда и едновременно активен стремеж за поддържане на националната принадлежност.

В последните десетилетия европейската интеграция и социално-икономическите преобразования доведоха до безпрецедентна мобилност на хората. Усиленото движение през границите породи форми на миграция, които променят обществените отношения и културните практики в глобален мащаб. Това явление не само преобразява икономическите и политическите реалности, но и оставя траен отпечатък върху начина, по който индивидите и общностите изграждат и преживяват своята идентичност.

Темата за културната идентичност в контекста на човешката мобилност се превърна в централна ос на редица интердисциплинарни изследвания. Съвременните учени разглеждат миграционните процеси не просто като движение на хора, а като динамика на значения, ценности и символи. Тяхното внимание е насочено към това как мигрантите създават нови форми на принадлежност, как се договарят културните граници между „своето“ и „чуждото“ и как се трансформират идентичностите в процеса на адаптация. Въпреки натрупания научен опит проблематиката остава отворена и многоизмерна, тъй като културната идентичност не е статична величина, а непрекъснато променящ се процес.

Настоящият текст предлага интерпретация на тази тема през призмата на една конкретна социална група – гръцките студенти в България. Изследването се фокусира върху локалната общност като пространство, в което се проявяват процесите на културна адаптация, съжителство и идентификация. Интересът е насочен към въпросите как членовете на тези общности осмислят своето място в новата среда, как преживяват културните различия и какви стратегии използват, за да съхранят усещането за принадлежност към родната си култура.

В центъра на анализа е поставена студентската общност на чуждестранните (гръцки) граждани, обучаващи се в Пловдив. Чрез наблюдения, статистически данни и лични интервюта се проследяват както мотивите за избора на България като образователна дестинация, така и социалните механизми на интеграция, културните бариери и начините на междукултурно общуване. Изследването се стреми да изясни дали и как чуждестранните студенти успяват да съчетаят професионалните си амбиции с потребността да съхранят собствената си културна идентичност, както и доколко усвояват елементи от българската културна реалност.

Целта на проучването е да се очертаят процесите, чрез които културната идентичност се изгражда, променя и адаптира в условията на

междукултурен контакт. Тя ще се разглежда не като фиксирана културна категория, а като отворена система, зависеща от социалните и комуникационните взаимодействия. Подходът е аналитичен, но и интерпретативен – идентичността не се дефинира, а се наблюдава в нейното развитие и контекст. Ключов аспект за нейното разбиране ще бъде Ериксъновата теория за идентичността, състояща се в твърдението му: „Идентичността е субективно чувство за укрепваща тъждественост и непрекъснатост“ (Ериксън 1996: 76). Идентичността се формира чрез интеграцията на различните роли и идентификации на индивида. Тя не представлява фиксирана структура, а е динамичен процес, който започва още от раждането и продължава през целия живот. В този смисъл тя може да бъде разбрана единствено чрез процесите, които я изграждат – социална интеграция и усвояване на културни норми.

Социалното утвърждаване на индивида предполага процес на идентификация, чрез който той се позиционира спрямо другите и се самоопределя в рамките на определени социални категории (раса, етнос, език, националност, гражданство и т.н.) (Калхун 1991: 64). Интеграцията в социалната среда представлява постепенно усвояване на утвърдените социални норми, ценности и ролеви очаквания. Тя осигурява рамката, в която личността функционира, като възприема определен модел на поведение, съвместим с културните стандарти на общността. Усвояването на културни норми, от друга страна, описва вътрешното усвояване на културното съдържание – традиции, вярвания, символи и модели на мислене, които изграждат чувството за културна принадлежност. Тя не е еднократен акт, а продължителен процес на взаимодействие между индивидуалното и колективното съзнание.

Културата в този контекст може да се разглежда като движеща сила на човешкото развитие и средство за ориентация в света. Тя предоставя не само система от ценности и смисли, но и инструмент за разбиране на себе си чрез различието спрямо другите. Именно в пресечната точка между социалната интеграция и утвърждаването на културни норми се формира динамичната идентичност на съвременния човек – идентичност, която едновременно отразява и преодолява границите на националното, религиозното и културното. Но също така културната идентичност от този тип става видима в точката на пресичане на две култури (Дичев 2002), които в нашия случай са гръцката и заварената българска културна среда.

В първата част на проучването са обобщени количествени данни, предоставени от Министерството на образованието и науката, относно

броя, националния състав и разпределението на чуждестранните студенти във висшите учебни заведения в страната. Тези данни очертават демографската рамка, необходима за по-дълбок анализ на социално-културните явления.

Следващата част включва анализи от проведената серия неструктурирани интервюта и неформални разговори с представители на изследваната група. Тази стратегия дава възможност да се улови автентичната перспектива на участниците, тяхното усещане за културна дистанция, трудностите, с които се сблъскват, както и начините, по които се адаптират към новата среда.

Социално-демографски контекст

По данни на МОН броят на чуждестранните студенти в българските университети продължава да расте. През академичната 2024/2025 г. те наброяват 3277, а през последните 5 години се наблюдава вариране в броя на студентите нагоре и надолу. Тези групи, идващи от Гърция, предпочитат специалности в областта на медицината, денталната медицина, фармацията, общественото здраве, ветеринарната медицина, хуманитарни или икономически направления.

В Пловдив се обучават общо 3314 чуждестранни студенти, като преобладаващата част (2577 души) са записани в Медицинския университет. Там са представени 68 държави, като най-голям е делът на студентите от Великобритания, Италия, Германия и Гърция, следвани от Финландия, Франция и Испания. В Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се обучават 276 чуждестранни студенти, от които 81 са от ЕС (Ветова 2025). Чуждестранните студенти се обучават в 80 дисциплини, предимно във Филологическия факултет. Най-голям е делът на бъдещите висшисти в ПУ „Паисий Хилендарски“ от Украйна, Молдова, Турция, Гърция.

За целите на настоящото изследване е избрана именно групата на чуждестранните студенти, идващи от Гърция в Пловдив – като представителен пример на интегрираща се културна общност в чужда социална среда. Те се обучават в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и в Медицинския университет – Пловдив. Наблюдения се осъществяват в периода март – септември 2025 г. Общият брой на респондентите е шест – три момичета и три момчета на възраст от 20 до 24 години. С цел защита на дадената от тях лична информация те ще бъдат условно наречени Студент 1, Студент 2, Студент 3, Студент 4, Студент 5 и Студент 6.

Мотивация за избор на България

Резултатите от интервютата показват, че решението на студентите да изберат България, е водено преди всичко от прагматични и икономически съображения. Достъпността на обучението, възможността да се изучават медицински специалности на английски език или други на български език, както и признатият в ЕС статут на дипломите се посочват като водещи фактори. За мнозина изборът на България е продиктуван от желанието да получат качествено образование на по-достъпна цена и в по-малко конкурентна среда в сравнение със Западна Европа или Гърция. Студентите 1, 2, 4 и 6 съобщиха, че са избрали България заради по-голямата статистическа възможност да бъдат приети във ВУЗ в сравнение с Гърция. Приети са от първия път. Студентите 3 и 5 вече имат негативен опит в тази насока и споделят, че в България успешно са преминали подбора и входните изпити, като преди това (предишната година) са кандидатствали в Гърция, но успехът им е бил недостатъчен, за да бъдат приети.

Немалка роля играе и привлекателността на страната като място за живот поради сравнително ниските разходи и гостоприемната среда. Всички студенти планират престоя си като временен за периода на обучение. Съществена за бързата им културна адаптация е близко разположената до родината им територия – именно това се оказва улесняващ фактор за възприемането на нови културни нагласи, но и отстояване на създадената им културна автономия.

Анализът на ежедневието на чуждестранните студенти показва, че процесът на адаптация в българската среда се осъществява успоредно с активното съхраняване на културните им практики. Идентичността не се губи при преместването в нов контекст – напротив, често тя се проявява още по-осезаемо, като защитна реакция срещу културната неизвестност.

Език и комуникация

Първият и най-забележим маркер на културна принадлежност е езикът. В началото на XXI век в лингвистиката е утвърдено разбирането, че езикът играе съществена роля в изграждането на идентичността, включително и на националната идентичност. Същевременно според Майкъл Байрам (Байрам 2006: 9) колкото по-силна е компетентността по отношение на даден език, толкова по-лесно индивидът се идентифицира с дадена група. Според Байрам (Байрам 2006: 6) езикът функционира като основен медиатор между културата и идентичността.

Въпреки че студентите се обучават на български език в ПУ „Паисий Хилендарски“ и на английски език в Медицинския университет – Пловдив, тяхната комуникация извън университета остава на родния език, което се запазва като категоричен знак за тяхната идентичност. Това е съвсем естествено и разбираемо, но пък именно така те създават малки езикови микросредища на комуникация на собствената си култура в Пловдив. Там те възпроизвеждат елементи от своята култура и ограничават външното влияние. Макар тази тенденция да улеснява адаптацията в началния период, тя същевременно забавя процеса на пълноценна интеграция в местната общност, което неминуемо се случва, но отново в рамките на този предварително продуциран от тях контекст.

Гръцките граждани, живеещи и обучаващи се в България, често отбелязват национални и лични празници (имени дни, рождени дни, религиозни празници) в среда, която съчетава елементи от гръцката и българската култура. Студентите 1, 2, 3, 5 и 6 съобщават, че празнуването включва използване и на български национални символи (традиционна музика, народни мотиви в декорацията, фолклорни елементи) и местни храни, като баница, шопска салата и български вина, наред с традиционни гръцки ястия, които приготвят сами. Тази хибридна празнична практика отразява процес на културна адаптация и интеркултурна идентификация, при който чуждестранните граждани временно или трайно интегрират елементи от приемащата култура, без да изоставят собствената си национална принадлежност.

Традиции и празничност

Посредством традицията в семейството се е запазила календарната празнична система (Йорданова 2014: 246). Ето защо запазването на празничния календар и традиционните ритуали е втората ключова форма на изразяване на идентичността. Много студенти продължават да се стремят да отбелязват национални и религиозни празници по начин, близък до този в родината – чрез организиране на общи събирания, консумация на традиционни храни, слушане на родна музика и споделяне на обичаи. Тези практики им създават усещане за принадлежност и стабилност в чуждата среда, а понякога служат и като своеобразна културна „съпротива“ срещу асимилацията.

Кухня и хранителни навици

Храната заема особено място в поддържането на културната идентичност. Според Бурдийо (Бурдийо 1984: 173) вкусът не е само израз на индивидуални предразположения, а единен набор от отличителни предпочитания, които имат символно значение и отразяват принадлежност към дадена общност. Според френския социолог различията в хранителните навици служат като средство за демонстрация на принадлежност, чрез което социалната идентичност се формира и утвърждава. За мнозина приготвянето на ястия от родината е начин да се съхрани усещането за дом и традиция. В изследваната група установих, че повечето студенти се стремят да намират познати съставки и подправки, като пазаруват от определени магазини или пренасят продукти от собствената си страна. При липса на характерни продукти те прибягват до адаптация – замяна на съставки и комбиниране на местни с традиционни вкусове.

Постепенно с удължаването на престоя чуждестранните студенти започват да включват трайно и елементи от българската кухня – баница, шопска салата, лютеница, таратор, кисело мляко – като част от процеса на културно сближаване. Припознават определени храни, като например дзадзики и мусака. За някои това се превръща в естествена форма на интеграция, при която храната се превръща в посредник между културите. Сами разкриват, че българската и гръцката кухня имат много сходства, тъй като са част от балканската и средиземноморската гастрономическа традиция. Ето някои общи храни и ястия.

Салати и зеленчуци – шопска салата / хориатики салата – домати, краставици, пипер, лук, сирене (сирене тип „фета“ за Гърция). Печени зеленчуци – патладжани, чушки, домати. Студентите 1, 4, 5 и 6 в хориатики салата заменят сиренето „Фета“ с най-близкия му аналог българско сирене (често това е „Дунавия“, козе или овче меко сирене), подправят само със зехтин и лимон. Традиционната българска лютеница консумират под формата на салата, към която добавят маслини и пресен магданоз.

Сирена и млечни продукти – бяло саламурено сирене и „Фета“; кисело мляко с висока масленост – често използвано като основа за сосове и десерти.

Ястия с тесто – баница / пита: тестени изделия с плънка от сирене, спанак или месо; питки и хлебчета, често с яйца или сирене. Относно гъцките гироси, които се предлагат в Пловдив, Студентите 1 и 4 споделят, че наподобяват вкуса на оригинала, но характерните подправки за месо са различни и липсва оригиналният вкус на соса „дзадзики“.

Месо и грил – кебапчета и кюфтета: в България – на скара; в Гърция – подобни кефтедес; скара от агнешко (включително дреболии), пилешко или свинско. Бобови и зърнени – леща, боб, нахут: често приготвяни като яхнии или супи; ориз – в пълнени чушки, сарми и други. Всички студенти съобщават, че добавят в българските готвени храни (обикновено купени готови) подправки, които им липсват – обикновено това са риган, розмарин, мащерка.

Десерти и сладки – баклава: и в България, и в Гърция е популярна; локум, медени сладки, сладкиши с ядки.

Алкохол и напитки – ракия/узо: традиционни спиртни напитки; вино и черен чай.

Социализация и общностна подкрепа

Гръцките студенти поддържат силна връзка с родната си култура чрез езика, кухнята, традициите и националните празници. Те се определят като „гръцки граждани“, но също така развиват нова идентичност като международни студенти, което им позволява да се адаптират към чуждата академична среда. Те се стремят да изграждат собствени социални мрежи, които компенсират липсата на семейството и познатата среда. Те функционират като защитна среда, където участниците обменят информация, оказват си взаимна подкрепа и споделят опит. Общностните събирания около религиозни празници – Коледа или Великден – не само възпроизвеждат културни модели, но и създават чувство за сигурност и временна допълнителна принадлежност[1]. Студентите 1, 4, 5 и 6 съобщават, че ако нямат възможност да пътуват до родината си, се стремят да приготвят с наличните продукти празнична трапеза по гръцки. Студент 3 съобщи, че няколко пъти е гостувал на българи, опитвал е тяхната храна и е станал част от техните традиции, за които констатира, че има много еднакви вкусове и ритуали – например козунака по Великден, агнешкото месо по Великден и Гергьовден, ходенето на църква в точно определени дни.

В същото време тези студенти проявяват интерес и към университетски събития, организирани от ПУ – Пловдив, като например информационни срещи по различни проекти, културни събития. Такива прояви са различни фестивали, кулинарни вечери, изложби и концерти, които създават двупосочна културна комуникация и стимулират междукултурното разбирателство. Моите информатори не възприемат

[1] Казвам това с уговорката, че те празнуват тези празници в родината си поради близкото ѝ разположение и улесненото преминаване на границите.

8 декември за голям празник, с времето разбират, че българските студенти го отбелязват с неколкодневни празненства, но гърците рядко стават част от тях. Предпочитат при струпването на почивни дни да си пътуват до родните места. По отношение на българската музика – едва в края на обучението си вече знаят имена на български изпълнители, като те са основно от попфолк жанра, най-често цитираното име е на Слави Трифонов и популярни фолк певици.

Влияние на дигиталните технологии

Развитието на комуникационните технологии оказва двойствено влияние върху интеграционния процес. От една страна, социалните мрежи и онлайн приложенията поддържат връзката със семейството и приятелите в родината, което намалява усещането за изолация. От друга, прекомерното им използване често води до ограничен контакт с местната среда и отслабва мотивацията за усвояване на българския език. На определен етап липсата на езикова компетентност на нивото, което се изисква, за да се изучава дадена специалност във ВУЗ, е сериозно ограничение и пречка пред финализирането на обучението на тези студенти. Практиката показва наличието на отпаднали студенти (особено в специалността „Право“) заради невъзможността им да се справят с обучението, което се провежда на български език. Ето защо владеенето на българския език е ключов фактор за социалната и академичната интеграция и в крайна сметка за успешното обучение. Студентите, които владеят езика добре, участват в академичния живот, университетските инициативи и социални събития. Липсата на езикови умения ограничава взаимодействията им в новата среда, влияе на тяхната културна адаптивност и те често остават и по-малко интегрирани на новото място. Студент 1, чиито родители са завършили висшето си образование в България, се оказва най-интегриран заради липсата на езикова бариера, развит вкус към български храни, висока толерантност към традиционните навици на българите. Ето защо чрез културното му вписване и неговите академични резултати са много добри и обучението му протича гладко.

Гръцките студенти често изграждат приятелства както с други чуждестранни студенти, така и с български колеги, което не може да се наблюдава при студентите от другите културно-религиозни общности. Те участват в академични и културни инициативи, като Orientation Days, Erasmus програми, университетски клубове и празници. Тези дейности подпомагат тяхната интеграция и развиват мултикултурна

компетентност. Вътрешната им мотивация (Райън, Деси 2000: 69), изразяваща се в личен интерес към българската култура и език, подпомага дългосрочното усвояване и ангажираност и се забелязва тенденцията, че колкото по-мотивирани са в усвояването на езика, толкова по-успешна е и адаптацията към българската култура и среда, и обратното. Външната мотивация (Райън, Деси 2000: 74) – напр. академични изисквания, очаквания от семейството или средата, насърчава постигането на тези цели, но често е без особена ефективност, т.е. постига се ниво на повърхностно включване на студентите в новата среда без задълбочено разбиране и вписване. Комбинацията обаче от двата вида мотивация е най-ефективна за успешно интегриране и поддържане на културната идентичност, което не се наблюдава често в целевата група.

Облекло и визуални символи – външният вид обикновено е сред най-видимите маркери на културната идентичност. При наблюдаваната от мен група е трудно да се набележат характеристики, доказващи по безспорен начин, че тези студенти са граждани на чужда държава и са чужди за изучавания терен, преди всичко заради близките културни модели и географската близост. Облеклото не функционира като визуален маркер на идентичността, тъй като чрез него не се индикира културна принадлежност, социален статус, групова идентичност или индивидуални ценности. Студентите 2, 4 и 5 споделят, че пазаруват облекла от големите търговски вериги, но в България основно разглеждат и набелязват, а в Гърция купуват (основно онлайн) – заради по-ниските цени и големите промоции.

Изводи и заключение

Животът на чуждестранните студенти в България представлява сложна мрежа от културни взаимодействия, социални практики и лични преживявания. Престоят им в нова държава се превръща в своеобразен експеримент на културна адаптация, при който идентичността непрекъснато се пренарежда и осмисля наново.

От една страна, студентите преживяват процеси на интеграция – усвояват местните норми на поведение, включват се в академичния живот, развиват умения за общуване в различна социална среда. От друга, те съзнателно съхраняват културните маркери, които ги свързват с родината – езика, храната, празниците, религиозните практики. Това двойно движение – към адаптация и към запазване на различието – очертава спецификата на тяхната идентичност в мултикултурния контекст.

Носталгията по родното не е само емоционална реакция, а често действа като културен двигател. Тя мотивира студентите да поддържат и преосмислят своите традиции, като същевременно ги адаптират към новата реалност – такъв пример е комбинираната кухня. В резултат на това се формират хибридни културни практики – комбинации от родни и български елементи, които свидетелстват за гъвкавостта и динамичния характер на идентичността.

Опитът на чуждестранните студенти показва, че успешната интеграция не означава заличаване на различието, а способност за диалог и междукултурно разбиране. Усвояването на местни културни елементи не подкопава националната принадлежност, а разширява нейния смисъл, превръщайки я в по-отворена и адаптивна форма.

Престоят в чужда среда стимулира личностното израстване – развиват се автономност, отговорност и културна чувствителност. Чрез ежедневни предизвикателства студентите придобиват умения за междукултурна комуникация и толерантност, които остават трайни дори след завръщането им в родината.

В този смисъл животът в Пловдив може да бъде разглеждан като лаборатория на културното взаимодействие. Той съчетава академична дисциплина и социална динамика с възможността за реален междукултурен обмен. Българската среда – макар и различна – предоставя пространство, в което чуждестранните студенти не само се обучават, но и изграждат устойчива, многопластова идентичност.

Обобщено, техният опит демонстрира, че културната идентичност не е статично притежание, а процес – резултат от непрекъснато взаимодействие между собственото и чуждото. Способността да се съхрани индивидуалната културна основа, като същевременно се възприемат нови социални и културни модели, е основна характеристика на модерната личност в глобализиращия се свят.

Литература

Байрам 2006: Byram, M. Languages and Identities. Strasbourg. // *Council of Europe*, 2006, p. 6 – 9. <https://rm.coe.int/preliminary-study-languages-and-identities-intergovernmental-conferenc> (11.11.2025).

Бурдийо 1984: Bourdieu, P. *Distinction: a social critique of the judgement of taste.* London: Routledge & Kegan Paul, 1984.

Ветова 2025: Ветова, Д. Общо 16 995 чуждестранни студенти се обучават в страната през академичната 2024/2025 година и те са повече със 779 от предходната година. [Vetova, D. Obshto 16 995 chuzhdestranni studenti se obuchavat v stranata prez akademichnata 2024/2025 godina i te sa poveche sas 779 ot predhodnata godina.] // *Българска телеграфна агенция.* <https://www.bta.bg/bg/news/lik/905010-obshto-16-995-chuzhdestranni-studenti-se-obuchavat-v-stranata> (5.06.2025).

Дичев 2002: Дичев, И. *От принадлежност към идентичност. Политика на образа.* [Dichev. I. Ot prinadlezhnost kam identichnost. Politika na obraza.] София: Лик, 2002.

Ериксън 1996: Ериксън, Е. *Идентичност: младост и криза*. [Erikson, E. Identichnost: mladost i kriza.] София: Рива, 1996.

Йорданова 2014: Йорданова, Н. Познание и възпитание чрез народните празници, традиции и обичаи. [Yordanova, N. Poznanie i vazpitanie chrez narodnite praznitsi, traditsii i obichai.] // *Научни трудове на Русенския университет „Ангел Кънчев“,* том 53, серия 6.2. Русе: Университетски издателски център, 2014, 244 – 247.

Калхун 1991: Calhoun, C. The Problem of Identity in Collective Action. // *Macro Micro Linkages in Sociology.* Joan Huber (Ed.). Newbury Park, California: Sage Publications, 1991, 64 – 67.

Райън, Деси 2000: Ryan, R. M., Deci, E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. // *American Psychologist*, 2000, 55 (1), 68 – 78.